

Юридичні науки

УДК 343.9

Стельмахов Владислав Юрійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бондарчук Володимир Ярославович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

WAYS TO PROMOTE TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME

Анотація. Стаття присвячена розгляду змісту поняття транснаціональної організованої злочинності та виділення основних шляхів протидії даному глобальному явищу, які полягають у міжнародному співробітництві, удосконаленні й узгодженні національного законодавства, спираючись на міжнародно-правові акти у даній сфері, а також зарубіжний досвід.

Ключові слова: злочинність, транснаціональна організована злочинність, міжнародне співробітництво, протидія злочинності, транснаціоналізація.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению содержания понятия транснациональной организованной преступности и выделение основных путей противодействия данному глобальному явлению, которые заключаются в международном сотрудничестве, совершенствовании и согласовании национального законодательства, опираясь на международно-правовые акты в данной сфере, а также зарубежный опыт.

Ключевые слова: преступность, транснациональная организованная преступность, международное сотрудничество, противодействие преступности, транснационализация.

Summary. This article is dedicated to the consideration of the concept of transnational organized crime and the identification of the main ways to counteract this global phenomenon, which consists in international cooperation, improvement and harmonization of national legislation, based on international legal acts in this area, and foreign experience.

Key words: crime, transnational organized crime, international cooperation, counteraction to crime, transnationalization.

Вступ. Організована злочинність протягом десятиліть залишається однією з найбільших небезпек для політичного та економічного розвитку багатьох країн світу. На початку XXI століття організована злочинність набуває якісно нових рис – набуває якостей транснаціонального явища. Транснаціональна злочинність, розповсюдження якої постійно зростає, формує середовище, що загрожує соціально-економічному розвитку кожної з держав. Вона здатна не лише розширювати свою діяльність, й націлювати її на підрив безпеки економіки багатьох країн, а й втручаються в політичні процеси, посягати на безпеку особистості, суспільства, держави. Це – небезпечне явище, що має глобальний характер, від нього не захищена жодна держава чи регіон. У зв'язку з цим, необхідно своєчасно та адекватно оцінювати масштаби та ступінь його загрози. Водночас не менш актуальною є і проблема протидії транснаціональній організованій злочинності, яка також потребує внесення досить суттєвих коректив у стратегію і тактику боротьби зі злочинністю, розроблення та здійснення дієвих заходів для зміцнення законності і правопорядку в країні. А отже, актуальним вбачається застосування рекомендацій міжнародних організацій, створених

під егідою ООН, для протидії транснаціональній злочинності, а також міжнародне співробітництво у даній сфері.

Мета роботи полягає у визначенні поняття транснаціональної організованої злочинності та виділення напрямів і форм протидії даному глобальному явищу, як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Методи дослідження. В роботі застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема, **діалектичний метод** забезпечив комплексний підхід при дослідженні усіх ключових проблем теми; **формально-логічний метод** надав змогу дослідити поняття та зміст транснаціональної організованої злочинності; **системно-структурний метод** дозволив дослідити транснаціональну злочинність та її запобігання як цілісну проблему в рамках всієї роботи; **формально-догматичний метод** – здійснити аналіз національного та міжнародного законодавства щодо протидії транснаціональній організованій злочинності.

Інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти та міжнародна судова практика.

Результати. Транснаціональна організована злочинність є результатом розвитку організованої злочинності, її трансформації, розширення її меж, шляхом виходу за кордони однієї держави. У всьому світі це явище приймає глобальний характер, його масштаби і руйнівний вплив представляє собою силу, яка загрожує розвитку будь-якої з держав. Тобто, транснаціональна організована злочинність – це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викорінити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику (а також економіку та політику окремих держав).

Транснаціональна злочинність – глобальна проблема, яка завдає величезної шкоди економіці, соціальній і морально-психологічній культурі населення та підриває національну безпеку держав унаслідок притоку

значних сум грошей, отриманих незаконним шляхом, а саме: торгівлею людьми та зброєю, контрафакцією, незаконним оборотом наркотиків, незаконним перевезенням мігрантів, підробленням і поширенням банкнот, екологічними злочинами, тероризмом [1].

На сьогодні у кримінології не вироблено універсального визначення поняття «транснаціональна організована злочинність».

При цьому варто зазначити, що американські та європейські кримінологи, зокрема, Ф. Вільямс, Р. Годсон, Р. Мінн, В. Олсон, Д. Річардс, Л. Шеллі та інші, у свої працях практично не торкаються проблеми визначення даного поняття, приділяючи більше уваги його змістовному наповненню. Як відомо, надання визначень завжди вважалося прерогативою радянських вчених, а нині – вчених країн СНД.

Таким чином, відсутність чіткого розуміння того, що є «транснаціональною організованою злочинністю», ускладнює боротьбу національних правоохоронних органів та міжнародних спеціалізованих структур з цим негативним явищем [2].

Визначення транснаціонального організованого злочину також становить значну складність. Існують різні підходи до його інтерпретації. Будучи поняттям кримінологічним, воно впроваджується в міжнародне право та відображає загальноприйнятну позицію держав щодо сутності цього явища, без чого не можливе його міжнародне попередження.

Відповідно до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, ратифікованої в Україні у 2004 році, «злочин, який має транснаціональний характер» – це злочин, який вчинено у більш ніж одній державі, або, хоч і в одній, але: а) істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; б) за участю організованої злочинної групи, що здійснює діяльність у більш ніж одній державі; в) істотні наслідки мають місце в

іншій державі (наприклад, підробка в одній державі грошей іншої держави або підробка грошей в глобальному масштабі) (ч. 2 ст. 3 Конвенції) [3].

І аналіз змісту ст.ст. 2, 3 названої Конвенції дозволяє дійти висновку, що під транснаціональною організованою злочинністю розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду часу та діють узгоджено з метою вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди [2].

Транснаціональний характер злочинності в сучасному її розумінні вперше проявився в діяльності наркокартелів у 1970-ті рр., що обумовлювалося стрімким зростанням попиту на наркотики в розвинених країнах, тоді як виробництво залишалося зосередженим передусім у відносно обмеженому колі слаборозвинених країн. У сучасній ситуації більшість форм злочинності є транснаціональними, що обумовлено такими чинниками, як розширення ринків збуту незаконних товарів і послуг, з якими оперує організована злочинність, можливостями, що надає вихід на транснаціональний рівень для ухилення від виявлення правоохоронними органами та легалізації доходів, одержаних у результаті вчинення злочинів.

Для ефективного запобігання ще більшому поширенню організованої злочинності на транснаціональному рівні, а також для її подолання слід врахувати всі особливості даного явища та забезпечити системний підхід до вирішення даної проблеми. Тобто заходи подолання повинні бути розроблені та введені в дію як на міжнародному, так і на національному рівні. Єдність підходів повинна забезпечуватися однаковою баченням можливостей вирішення проблеми транснаціональної організованої злочинності, шляхом узгодження законодавства, але з урахуванням особливостей кожної держави (як у політичній, економічній, соціальній, так і культурній сферах).

Міжнародна діяльність по боротьбі з транснаціональною злочинністю за останні двадцять років істотно розширилася. Стимулом для об'єднання зусиль слугує усвідомлення того, що жодна країна не здатна боротися з цим явищем самотійно і лише на своїй території. Таке нове ставлення призвело до збільшення кількості й підвищення якості програм економічної і технічної підтримки та підготовки кадрів. Крім того, основні економічно розвинені країни прагнуть здійснювати повнішу координацію своїх програм, отримувати більшу користь з ООН і регіональних організацій та розширювати співпрацю між державними правоохоронними, прикордонними, митними і дипломатичними органами [1].

Фахівцями ООН відзначається, що на сучасному етапі розвитку суспільства найбільш поширеними формами транснаціональної організованої злочинності є тероризм, злочинність у сфері економіки і наркозлочинність.

Останнім часом набули поширення такі злочинні прояви організованої злочинності, як піратство, кіберзлочинність, сексуальна експлуатація дітей, екологічна злочинність та незаконний обіг культурних цінностей. Поширенню сучасних викликів світовій спільноті у вигляді різних злочинів сприяє можливість отримання незаконних надприбутків. Серед основних напрямів подолання транснаціональної організованої злочинності виділяють: розробку національного законодавства у сфері запобігання вказаним злочинам, посилення міжнародного співробітництва та удосконалення діяльності органів кримінальної юстиції [5].

У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності окреслено основні напрями запобігання цьому явищу:

- перший напрям охоплює стратегії з обмеження шляхів здійснення злочинної діяльності через скорочення наявних чи майбутніх можливостей для організованих злочинних груп діяти на законних

ринках при використанні доходів від злочинів за допомогою законодавчих, адміністративних та інших заходів;

- другий напрям викликає необхідність знизити рівень уразливості законної економіки з тим, щоб перешкодити можливому проникненню до неї організованих злочинних груп [6].

До спільних заходів щодо боротьби із організованою злочинністю на теренах ЄС залучаються як представники національних правоохоронних органів, так і різноманітні міжнаціональні структури. Одним з найбільш ефективних є інститут спільних слідчих груп. Правовою основою його впровадження стали положення ст. 13 Конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах між країнами-членами ЄС від 12 липня 2000 р. Нею передбачена можливість утворення уповноваженими органами країн-членів ЄС спільних слідчих груп для провадження конкретних заходів на певний визначений період часу (за умови наявності відповідної угоди між країнами). Кожна країна може ініціювати утворення такої групи у разі необхідності розслідування транснаціонального злочину [7].

Ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та ст. 49 Конвенції ООН проти корупції, що ратифіковані Україною, передбачено створення спільних слідчих груп із розслідування найбільш небезпечних злочинів, у тому числі транскордонних. У КПК України 2012 року було введено норму, яка регулює дане питання. Відповідно до ст. 571 для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи [8].

Міжнародне співробітництво здійснюється за такими напрямками: співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності, співпраця у сфері здійснення кримінального правосуддя; інформаційно-технічне співробітництво.

Організація міжнародного співробітництва з протидії транснаціональній організованій злочинності має здійснюватися за таким алгоритмом: а) розробка теоретичних положень щодо організації міжнародного співробітництва; б) прийняття відповідної нормативної правової основи для міжнародного співробітництва з протидії транснаціональній організованій злочинності; в) практична реалізація і контроль за розвитком міжнародного співробітництва; г) розгляд питання про розробку загально правової Конвенції ООН про протидію транснаціональній організованій злочинності [9].

Доречно підкреслити значення міжнародних правоохоронних, поліцейських організацій, зокрема Інтерполу та Європолу, для координації зусиль у протидії злочинам транснаціонального характеру. Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол в Україні представляє Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу), що є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, має транснаціональний характер або виходить за межі країни. При цьому підрозділом, на який безпосередньо покладається організація виконання функцій МВС України як Національного центрального бюро Інтерполу (НЦБ), є робочий апарат Укрбюро Інтерполу. Україна у діяльності з розслідування транснаціональних злочинів взаємодіє також з установами Європолу, й ці відносини нині активізуються [10].

Л. Кулик та М. Бадюк у своїй роботі проаналізували зарубіжний досвід протидії транснаціональній організованій злочинності та висунули и ряд положень, що мають істотне значення для удосконалення національної правової системи протидії організованим, в тому числі транснаціональним, злочинним структурам. Так, у боротьбі з організованою злочинністю у високому ступені реалізовані керівні принципи для попередження організованої злочинності (стандарты і норми ООН), що стосуються:

залучення до співпраці засобів масової інформації; розробки та впровадження детальних правових програм, при яких факт вчинення злочинів стає явним; практики конфіскації доходів, отриманих від злочинної діяльності; зосередження уваги на виявленні каналів обігу грошових коштів, встановлення надійних бар'єрів між фінансовими ринками та ринками незаконно придбаного капіталу; наділення правоохоронних органів належними повноваженнями в законодавчому порядку; створення спеціалізованих міжвідомчих установ, які будуть конкретно займатися питаннями організованої злочинності [11].

Ефективність міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю вимагає від держав вдосконалення та узгодження матеріального та процесуального законодавства.

Узгодженість національного законодавства та міжнародного законодавства є фундаментом, на якому будується весь процес координації міжнаціональних зусиль, спрямованих на нейтралізацію організованої транснаціональної злочинності, здійснення контролю над нею. У основі процесу узгодження в рамках міжнародного співробітництва повинна стати загальна концепція, яка б визначила кримінально-правові, кримінологічні, криміналістичні напрямки протидії з транснаціональної організованої злочинності. Такий єдиний підхід буде сприяти ефективності міжнародного співробітництва правоохоронних органів на основі принципу взаємного визнання кримінальними відповідних правопорушень.

А виходячи з міжнародно-правових та взятих на себе зобов'язань Україною, варто було у зв'язку з цим ст. 3 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» доповнити таким завданням, як «створення належних правових, організаційних та інших умов для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю», а також доповнити зазначену статтю закону приміткою, у якій дати визначення поняття «транснаціональної

злочинності», взявши за основу зміст того терміну, що закріплений в Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [4].

Г. Жаровська вважає, що характерною ознакою транснаціональної злочинності є те, що на її чолі, стоять посадові особи найвищого рівня, тому дії транснаціональних злочинних угруповань, які виявляються у їх співпраці із політичною елітою, фактично стають неконтрольованими. Тому ефективним шляхом подолання транснаціональної злочинності є розробка та прийняття Закону України «Про основи боротьби із транснаціональною злочинністю в Україні», в якому потрібно визначити, що транснаціональна злочинність являє собою загрозу національній безпеці держави, що транснаціональна злочинність є наслідком корупційних зв'язків між представниками органів влади та транснаціональними злочинними угрупованнями, що транснаціональна злочинність має надприбутки і легалізує кошти, які отримуються злочинним шляхом завдяки використанню офшорних схем, що транснаціональна злочинність може бути подолана за умов активного сприяння держави роботі митних, податкових, правоохоронних органів, які мають залучатися до боротьби із транснаціональними угрупованнями на території України [12].

Висновки. У розв'язанні проблеми транснаціональної організованої злочинності не обійтися без врахування зарубіжного досвіду, а також міжнародних рекомендацій. Ефективність протидії організованим транснаціональній злочинності залежить від своєчасного вирішення низки проблем організаційно-правового, технічного, матеріального та міжнародно-нормативного характеру. Серед невідкладних заходів, які спрямовані на вирішення великої кількості проблем, пов'язаних з попередженням та подоланням організованої злочинності та її транснаціональних форм, на першому місці поряд із заходами організаційного характеру повинен стояти законодавчий комплекс правових заходів, що враховує зарубіжний досвід такого правового попередження, а

також узгодженість з міжнародним законодавством. Тобто, підсумовуючи вищезазначене, Україні потрібно узгодити форми і методи боротьби з організованою злочинністю згідно з підходами ЄС та РЄ, визнати загальноприйняті в європейських державах процедури протидії організованій злочинності, а для цього слід внести відповідні зміни у законодавство, а також прийняти нові закони, брати участь у спільних заходах країн ЄС в боротьбі з організованими групами і злочинними організаціями, у тому числі тими, що мають транснаціональний характер.

Література

1. Корольчук В. В. Актуальні питання запобігання транснаціональній злочинності / В. В. Корольчук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2013. - № 1. - С. 217-226.
2. Скулиш Є. Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков // Право і суспільство. - 2012. - № 2. - С. 190-194.
3. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють: Закон України від 4 лютого 2004 року / ВВР. – 2004.– № 19.
4. Колб С. О. Про деякі перспективи впровадження міжнародно-правових актів у діяльність правоохоронних органів України з питань протидії організованій злочинності / С. О. Колб // Історико-правовий часопис : наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2 (4). – С. 145–149.
5. Голіна В. Світова злочинність: сучасні тенденції та стратегії протидії / В. Голіна, М. Колодяжний // Вісник Національної академії правових наук України. - 2015. - № 2. - С. 92-100.

6. Шостко О. Ю. Протидія організованих злочинності в європейських країнах: монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – 400 с.
7. Шостко, О. Нові європейські ініціативи і підходи до протидії організованих злочинності / О. Шостко // Вісник Академії правових наук України. 2008 р. №2(53). - Х. : Право, 2008. - С. 212-221.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
9. Жаровська Г.П. Перспективні напрями протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні / Г.П. Жаровська // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2014. – № 1. – С. 11-16
10. Філашкін В.С. Протидія торгівлі людьми на міжнародному рівні. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). №24'2011.
11. Кулик Л. та Бадюк М. Зарубіжний досвід протидії транснаціональній організованій злочинності / Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії К82 злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 13 лист. 2015 року. — Одеса: ОДУВС, 2015. — 202 с.
12. Жаровська Г. П. Сучасні реалії транснаціональної організованої діяльності в Україні / Жаровська Г.П. // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 714: Правознавство. - Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2013. - С. 120-125.